

ВІДГУК

офіційного опонента **Алексєєнко Тетяни Федорівни**, доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника, завідувача лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України на дисертацію **Барбінової Алли Володимирівни «Виховання сімейних цінностей учнів у навчально-виховному процесі професійно-технічних навчальних закладів»**, представлену до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Проблема виховання сімейних цінностей є незаперечно важливою, стрижневою для збереження сім'ї, її повноцінного функціонування, продовження поколінь, гармонізації міжпоколінних відносин та збереження кращих виховних традицій, культури етносів і суспільства.

Особливої актуальності вона набуває щодо учнів професійно-технічних навчальних закладів, які в силу психо-фізіологічних особливостей ранньої юності та ситуації соціального розвитку, зокрема початку самостійного життя (здебільшого віддаленого від батьківської родини і батьківського контролю), його численних спокус, недостатності життєвого досвіду і соціальної зрілості потенційно перебувають у групі соціального ризику щодо пікаперства, розбещеності, використання торгівцями людьми у найгірших формах праці, раннього материнства, поширення важких хвороб (у тому числі і тих, що у подальшому призводять до бездітності.) Це підтверджується сучасною статистикою.

Посилює проблему також те, що значну частку контингенту учнів таких закладів становлять діти, обтяжені негативним досвідом сімейного виховання або ж ті, що були його позбавлені, з проявами девіантної поведінки, тобто ті, хто має викривлене уявлення про сімейні цінності.

Вищезазначене актуалізує потребу виховання сімейних цінностей у сучасної учнівської молоді, зокрема в учнів професійно-технічних навчальних закладів. Саме на розв'язання такого стратегічного завдання в

умовах навчально-виховного процесу професійно-технічних навчальних закладів і спрямоване дослідження Барбінової Алли Володимирівни.

У загальній оцінці виконаної роботи важливим є розуміння того, що сімейні цінності є надзвичайно складною і дискусійною філософсько-педагогічною категорією, оскільки в якій присутнє тісне переплетіння ідеального та реального, об'єктивного і суб'єктивного. В цьому складність їх визначення, вибудови ієрархії, вимірюваності. Тим більшої цінності набуває дослідження, яке піднімає і розкриває цю проблему, емпіричним шляхом доводить можливість виховання сімейних цінностей у заданих умовах освітнього середовища, не зважаючи на високий рівень детермінації виховного процесу викликами сучасної соціокультурної ситуації розвитку суспільства та глобалізованого світу. І тут, безсумнівно, на велику повагу за наукову сміливість заслуговує як дисертант, так і його науковий керівник.

Для педагогіки, зокрема теорії і методики виховання, **цінність** даного дослідження в цілому визначається його спрямуванням на розв'язання існуючих суперечностей у потребах і можливостях теоретичного і методичного забезпечення даного процесу, а саме щодо розробки та упровадження педагогічних умов виховання сімейних цінностей, підвищення в цьому напрямі виховного потенціалу професійно-технічних навчальних закладів та розвитку самосвідомості учнів – в цьому його науково-практична спрямованість та інноваційність.

Дослідження цінностей потребує чіткого теоретико-методологічного підґрунтя, обумовленого їх сутнісним змістом. Цілісне осмислення роботи А.В.Барбінової переконує у його визначеності, оскільки основні положення дисертації розкриваються в аналізі наукового базису з філософії, педагогіки, психології, соціології (доцільно дібраному та відображеному у 243 найменуваннях літературних джерел), оперті на положення сучасного законодавства щодо державної сімейної політики в Україні, у понятійному апараті, зокрема у виважених його уточненнях та визначенні

таких сімейних цінностей, які є найбільш важливими у вихованні молоді й підготовці її до сімейного життя і містять морально-духовнісний зміст.

Схвально сприймається те, що зміст дисертаційного дослідження структурований у три розділи - це дозволяє створити чітке уявлення про етапи експериментальної роботи та її узгодженість з основними положеннями теоретичного розділу. Також заслуговує на схвалення запропонована класифікація сімейних цінностей на три групи (Р.1), а саме: пов'язані зі шлюбом, пов'язані з батьківством, пов'язані з родинними зв'язками. Вона відображає інтегрований зміст базового поняття теми дослідження – «сімейні цінності» і забезпечує цілісне про них уявлення. Такий підхід відповідає запитам сучасної науки і практики, потребам цілеспрямованої організації освітнього простору навчального закладу.

Запропонована і обгрунтована дисертанткою компонентна структура поняття «сімейні цінності» (компоненти: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний) є достатньо традиційною, але такою, що дозволяє адекватно і досить чітко організувати експеримент на констатувальному та формуальному його етапах, прослідкувати динаміку змін. Розроблені критерії оцінки (когнітивно-пізнавальний, ціннісно мотиваційний, діяльнісно-поведінковий, саморегуляційно-рефлексивний) та їх показники в цілому співвідносяться з компонентами, що слугує забезпеченню цілісності роботи.

Чинники готовності учнівської молоді до сімейного життя (мотивація, емпатія, відповідальність, соціальні ролі, характер дошлюбного спілкування, вплив батьківської родини, роль освітнього закладу, ЗМІ та ін.), виокремлені А.В. Барбіноюю, є *об'єктивними* внутрішніми і зовнішніми детермінантами, які відображають особливості вихованості сімейних цінностей. кореспондується з іншими науковими дослідженнями, дотичними до проблеми.

Для розкриття їх змісту у комплексній характеристиці дисертантом використано адекватно дібраний діагностичний інструментарій (в його числі

і авторські анкети), примінений на вибірці з 405 студентів 1-3 курсів з 4-навчальних закладів різних регіонів, обраних з дотриманням гендерного паритету та у рівному поділі експериментальних і контрольних груп.

На формувальному етапі експерименту (Р.2) особливу цінність становлять інтерактивні форми і методи роботи з учнями та комплексність підходу в реалізації педагогічного проекту «Ти і я – майбутня молода сім'я», реалізованого через загальносоціальний, етичний, правовий, психологічний, педагогічний, фізіолого-гігієнічний, господарсько-економічний напрями. У такий спосіб А.В. Барбіною експериментально було обгрунтовано інтегрований зміст провідного поняття «сімейні цінності». Важливо також те, що значна увага в експерименті приділялась розвитку гуманістичної свідомості, самосвідомості, умінь та навичок учнів як майбутніх сім'янинів і батьків.

Виокремлені за результатами експерименту рівні вихованості сімейних цінностей (достатній, середній, низький) та групи їх представлення у % і динамічних характеристиках щодо позитивних змін у порівняльному аналізі переконують в ефективності запропонованих педагогічних умов виховання сімейних цінностей. Опрацювання результатів зрізів за кожним із визначених критеріїв та у таблицях з використанням критерію Пірсона засвідчує скрупульозність виконаної роботи. Цікавими є результати щодо співвідношення домінуючих груп цінностей (Духовно-моральних і Егоїстично-престижних), представлених у таблиці 3.6. дисертаційного дослідження. За встановленими даними можна судити і про певні тенденції у середовищі сучасної учнівської молоді.

Логіка дослідження підтверджується також у тому, що обгрунтована у теоретичному розділі специфіка освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу та його визначення як відкритої динамічної системи дозволяє дисертанту на формувальному етапі експерименту розкрити виховання сімейних цінностей у поєднанні освітнього процесу із виробничим навчанням, в різноманітних формах та під педагогічних

спроводом. Такий комплексний процес спрямовується на перевірку ефективності 3-х логічно пов'язаних педагогічних умов. У роботі їх ефективність є доведеною

Безумовна цінність і новизна наукової роботи А.В. Барбінової узагальнено полягає в тому, що дисертантці *вдалося* обґрунтувати сімейні цінності - як інтегративне утворення, а виховання сімейних цінностей в учнів професійно-технічних навчальних закладів – як комплексний різноспрямований процес педагогічного проектування розвитку свідомості, умінь, навичок особистості шляхом використання інтерактивних форм і методів педагогічної діяльності та підвищення виховного потенціалу освітнього середовища на основі забезпечення соціально-педагогічного партнерства.

Таким чином, дисертаційне дослідження Барбінової Алли Володимирівни є суттєвим внеском у теорію та методику виховання.

Результати дослідження достатньо апробовані на науково-практичних конференціях і в наукових публікаціях. Зміст автореферату ідентичний основним положенням, які подані в тексті дисертації.

Разом з тим, підкреслюючи в цілому позитивні наукові здобутки дослідження, можна висловити деякі **зауваження і побажання**, а саме:

1. У науковій новизні та загальних висновках є розходження у визначенні базового поняття «сімейні цінності».

2. Більшого обґрунтування потребує думка про те, що «логічна єдність дефініцій «виховна система» і «виховне середовище» є сукупністю якісних станів виховання сімейних цінностей» (с.7 автореферату). У такій редакції вона викликає незрозуміння або ж заперечення.

3. Зважаючи на те, що в експериментальних і контрольних групах учнів майже однаково представлені дівчата і хлопці, які природно мають різний ступінь фізіологічного і соціального дозрівання до сімейного життя і батьківства, більшої об'єктивності роботі додав би гендерний аналіз

експериментальних даних та забезпечено гендерний підхід в організації формувального етапу експерименту.

4. На формувальному етапі експерименту, зокрема у формах і методах роботи, бажано було б більшою мірою забезпечити диференційований підхід, зокрема враховувати рівні та рівневі характеристики вихованості сімейних цінностей учнів професійно-технічних навчальних закладів, виявлені за результатами констатувального етапу експерименту. Це б додало дисертаційному дослідженню більшої наукової обґрунтованості.

5. Робота значно виграла б, якби в описі результатів експерименту були наведені конкретні приклади.

Однак, висловлені зауваження і побажання не мають принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження А.В. Барбінової.

На основі аналізу дисертації, автореферату та списку публікацій можна зробити висновок, що виконана робота є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке характеризується новизною, має теоретичне і практичне значення та повністю відповідає обраній спеціальності.

Дисертація «Виховання сімейних цінностей учнів у навчально-виховному процесі професійно-технічних навчальних закладів» відповідає вимогам п.п. 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор - **Барбінова Алла Володимирівна** - заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії соціальної педагогіки
Інституту проблем виховання НАПН України

Т.Ф. Алексеенко
Алексеенко Т.Ф.
Власноручний підпис
СТВЕРДЖУЮ
Зав. відп. кадрів
Інституту проблем виховання НАПН України
Т.Ф. Алексеенко

